

gratis

Volg ons ook op Facebook
> Veldverkenners

*Ssst.
Hier groeien jobs*

Veld
VERKENNERS

Welke bedrijven bloeien dankzij onze landbouw?

Plattelands TV

1 zender - 4 thema's

Boerenstebuiten

Voor en door de Land- en Tuinbouw

Jacht & Visvangst

Voor de gepassioneerde Jager en Sportvisser

HippoTv

Paardensport, -fokkerij en -recreatie

Countrylife

Alles wat reilt en zeilt op het Platteland

televisie voor en door de land- en tuinbouw

Land- en tuinbouw is één van de 4 thema's op **PlattelandsTV**.

Het programma **Boerenstebuiten** is gratis te bekijken
in heel Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Meer info over de actuele uitzendmomenten vind je op

www.plattelandstv.be

of op onze facebookpagina.

Edito

Het hart van de voedselketen

In dit boekje trekken we niet op verkenning bij de Vlaamse land- en tuinbouwer zelf. Voor één keer focussen we op de andere schakels in de agrovoedingseconomie die rondom de Vlaamse boer ontstond. Welke bedrijven leveren de boer zijn tractor of zaden? Hoeveel jobs creëren diepvriesfabrieken en slachthuizen? Wat is het economisch belang van de vele verwerkende bedrijven die rechtstreeks aan onze landbouw gelinkt zijn?

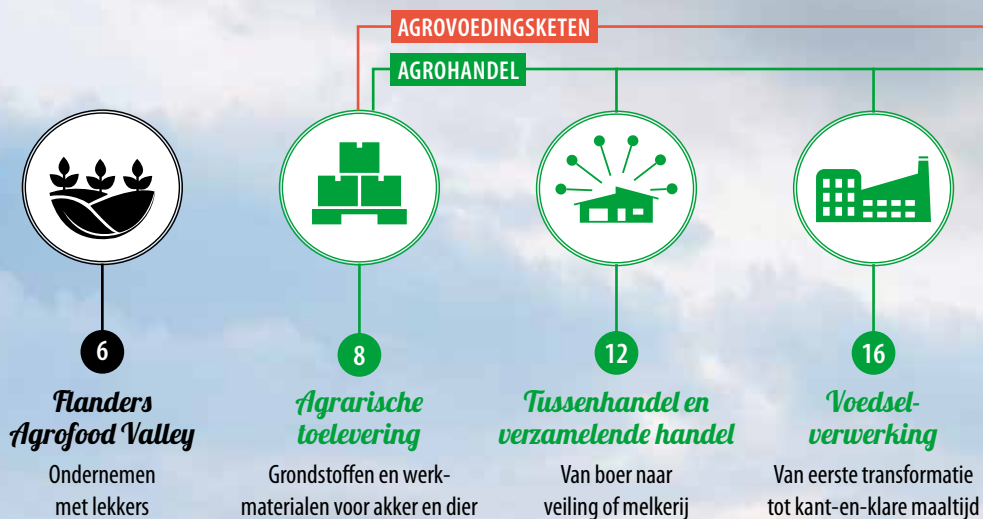
Het streven naar meer toegevoegde waarde en innovatie zorgt ervoor dat onze landbouw steeds nauwer met industriële actoren samenwerkt. Met dit boekje willen we het inzicht in de agrovoedingsketen verbeteren. Wie elke schakel kent, begrijpt beter de impact van ketenbrede inspanningen om de milieuprestaties, het dierenwelzijn, de kwaliteit en de rentabiliteit te verbeteren. En toegegeven, we zijn ook echt fier op de vele topbedrijven die dankzij onze land- en tuinbouwers groeien en bloeien!

Veel leesplezier

Brecht

Fulltime veldverkenner

INHOUD

22

De landbouw zelf

Boeren en tuinders met
grote en kleine bedrijven

16

Ruggesteun voor de boer

Een stevige
omkadering

30

En ook: lekkers op je bord

Retail en
voedingsdiensten

30

In beeld 4 toppers in agrofood

Milcobel – Food Pilot –
Belgian Pork Group – Agristo

Flanders Agrofood Valley¹

ONDERNEMEN MET LEKKERS

ECONOMISCHE TOPPER

De agrovoedingsketen die zich rondom de land- en tuinbouw heeft ontwikkeld, is een belangrijke speerpunt van de Vlaamse economie. Het **agrobusinesscomplex** groeit jaar na jaar en creëert al evenveel tewerkstelling en omzet als de chemische industrie, een traditioneel sterke sector in onze regio.

HET ♥ VAN DE VOEDSELKETEN

De topprestaties van vele generaties land- en tuinbouwers legden het fundament voor een lokaal verankerde agrovoedingsindustrie. Doorheen de jaren profileert Vlaanderen zich meer en meer als **internationale topregio** voor agrofood. Binnen onze agrovoedingsketen verschuift de klemtoon van basisproducten naar producten met meer toegevoegde waarde.

Flanders Agrofood Valley' (cijfers 2014)

34.852
BEDRIJVEN

145.453
ARBEIDSPLAATSEN

60 MILJARD
EURO OMZET

Ter vergelijking: de Belgische bouwsector is goed voor een jaaromzet van 36 miljard euro en

275.000 arbeidsplaatsen. De chemische sector klokt af op 64 miljard euro en 150.000 arbeidsplaatsen.

¹ We gebruiken Agrofood Valley als synoniem voor de agrohandelsketen, zie p. 4-5

INNOVATIEF EN TOEKOMSTGERICHT

De agrovoedingsketen straalt een innovatieve en duurzame dynamiek uit. Vlaamse wetenschappers verfijnen de voorbije jaren tal van **houdbaarheids-, verwerkings- en verpakingsprocessen**. Platformen zoals Flanders' FOOD garanderen een intense samenwerking tussen verschillende actoren.

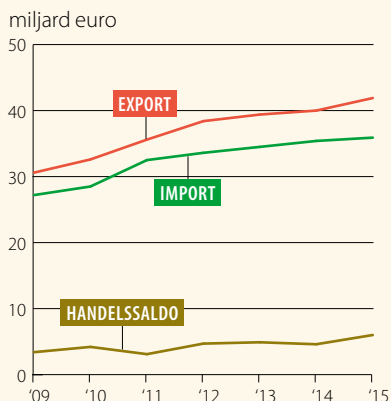
NIEUWE MARKTVERHOUDINGEN

Met de groei van de agrovoedingsketen zien we ook een evolutie van een 'producent-gedreven' naar een vraaggestuurde keten. Voedsel wordt vaak in verschillende stappen verwerkt, verhandeld en uiteindelijk aan de consument verkocht. Land- en tuinbouwers kregen minder marktmacht en werden afhankelijker van **complexe, geglobaliseerde handelsrelaties**.

SCHAALVERGROTING EN JOBS

Na 1950 is Vlaanderen van een topregio voor landbouw geëvolueerd naar een topregio voor agrofood. Verschillende familiale ondernemingen groeiden uit tot grote internationale spelers binnen de voedingsindustrie. Ook in de landbouw zetten de schaalvergroting en **doorgedreven mechanisatie** zich door. Heel wat arbeidsplaatsen verschoven naar andere schakels in de agrovoedingsketen.

Import, export en handelssaldo voor de Belgische agrohandel

Agrofood handelssaldo

Sterk internationaal

België heeft een open internationale agrovoedings-economie die het heel goed doet binnen **Europa**. Onder agrohandelsproducten begrijpen we alle producten die geproduceerd of verwerkt worden in het agrobusinesscomplex, zoals landbouwproducten, voeding, meststoffen of veevoeders.

In- en uitvoer

De belangrijkste importlanden voor België zijn onze **buurlanden** (bijna 60%) en de rest van de EU-28 (14%). Voor export zien we een gelijkaardige verdeling: buurlanden (66%), rest van de EU-28 (18%). Vooral de dierlijke producten en agro-industriële producten dragen bij tot het positieve Belgische handelssaldo.

Agrarische toelevering

GRONDSTOFFEN EN
WERKMATERIALEN VOOR
AKKER EN DIER

10.320

ARBEIDSPLAATSEN IN BELGIË

10,9 MILJARD

EURO JAAROMZET

De land- en tuinbouw geldt als primaire sector of eerste schakel in de voedselketen. Maar om te kunnen produceren is ook de primaire sector afhankelijk van inputs zoals grondstoffen en werkmaterialen. Zonder zaaigoed of tractor kan de boer zijn akker niet bewerken.

1 / TRACTOREN, MACHINES EN STALLEN

De zogenaamde uitrustings-sector bestaat uit een **dertigtal bedrijven**. De grote spelers zijn **multinationals** zoals de tractorfabrikanten John Deere, New Holland en Fendt. Daarnaast specialiseren **kmo's** zich in een niche: aardappelrooiers, aanhangwagens, erosieploegen, spuitmachines, melkrobots, emissiearme stalsystemen, ...

In Vlaanderen evolueren we al jarenlang naar minder maar grotere

landbouwbedrijven. Een van de redenen waarom grotere landbouwbedrijven efficiënter zijn, is doordat ze technisch complexere, **duurdere en preciezere** machines en stalsystemen kunnen inzetten.

In deze sector staan heel wat **vacatures** voor hoogtechnologische profielen open. De specialisatie-richting Landbouwmechanisatie binnen de bachelor Landbouw telt vandaag dubbel zo veel studenten als tien jaar terug.

3.850

ARBEIDSPLAATSEN IN BELGIË

1,5 MILJARD

EURO JAAROMZET

Ter vergelijking: de Belgische
brouwerijsector stelt 4.469 mensen
tewerk en heeft een jaaromzet van
2,2 miljard euro

In beeld

Een zelfrijdende machine
schoffelt met gps-sturing
tot op een centimeter. Wordt
onder meer gebruikt voor
biologische aardappelteelt.

425

ARBEIDSPLAATSEN IN BELGIË

137 MILJOEN

EURO JAAROMZET

2 / ZAAIGOED

In Vlaanderen zijn een **25-tal zaadbedrijven** actief. De helft maakt deel uit van een internationale groep, de andere helft heeft een familiale of coöperatieve structuur. De grootste werkgevers in de sector zijn bedrijven als Limagrain Belgium en de groep AVEVE Zaden.

Het in België verhandelde zaai-goed bestaat vooral uit zaden voor

groente (29 %), **maïs** (25%) en **grassen** (15%). Een van de grote uitdagingen voor zaadbedrijven is momenteel het ontwikkelen van klimaatrobuuste variëteiten. Sinds een aantal jaar zijn de meeste zaden **voorbehandeld** om een betere kieming te stimuleren. Daarbij worden de zaadjes doorgaans ontsmet en krijgen ze een bescherm laagje met wat klei en meststoffen.

2.400

ARBEIDSPLAATSEN IN BELGIË

4,4 MILJARD

EURO JAAROMZET

3 / GEWASBESCHERMING EN KUNSTMEST

De agrochemische sector omvat hoofdzakelijk enkele **wereldspelers van mondiaal niveau**.

De grootste naam is Bayer dat recent Monsanto overnam. Er zijn ook enkele kleinere spelers die alleen bestaande werkzame stoffen in hun middelen gebruiken.

De dominantie van multinationals wordt vaak bekritiseerd maar lijkt onvermijdelijk. Door de strenge **regelgeving** duurt een onderzoeks- en ontwikkelingstraject om een nieuw werkzaam bestanddeel in Europa te laten erkennen

ruim 11 jaar, met een kostenplaatje van 257 miljoen euro...

De grote multinationals hebben in ons land vooral verkoopafdelingen, naast vier grote productie- en onderzoekssites. Onder agrochemie valt ook de groeimarkt van **biologische bestrijdingsmiddelen**. Dat zijn producten die alleen natuurlijke componenten bevatten met een kleinere milieu- of gezondheidssimpact. De EU beoordeelt elk product op zijn milieu- en gezondheidsprofiel vooraleer het toelatingen uitreikt.

Weetje

Europa hanteert best strenge normen voor de aanwezigheid van residu's van gewasbeschermingsmiddelen in voedsel. Als man van 68 kilogram moet je bijvoorbeeld dagelijks 3.000 kroppen

sla eten vooraleer de in de EU toegelaten maximale hoeveelheid residu een aantoonbaar gezondheidseffect heeft. Een jongen van 18 kilogram zou elke dag 534 appels moeten eten.

Het recept van elk veevoeder wordt bepaald door een nutritionist. Hij zorgt voor een betaalbare, voedzame en duurzame mix van beschikbare ingrediënten.

4 / VEEVOEDER

Belgische veehouders kopen hun voeder in bij een 130-tal veevoederfabrikanten, hoofdzakelijk **familiebedrijven**. In vergelijking met Nederland is onze veevoedermarkt minder gecentraliseerd. Verschillende lokale spelers richten zich op niche-producten zoals voeder voor aquacultuur – bv. voor vis- of algenkweek.

Meer dan de helft van de grondstoffen van Belgische mengvoederfabrikanten zijn **bijproducten van de voedings- en biobrandstoffen-industrie**, bijvoorbeeld koolzaad- en sojaschroot van bedrijven die olie persen. Zowat 40 procent van de overige grondstoffen zijn granen. Meer dan de helft van het veevoeder is bestemd voor **varkens**, ongeveer een vijfde voor runderen en een vijfde voor pluimvee.

3.645
ARBEIDSPLAATSEN IN BELGIË

4,9 MILJARD
JAAROMZET

Tussenhandel en verzamelende handel

VAN BOER NAAR
GROOTHANDEL OF MELKERIJ

8.033

ARBEIDSPLAATSEN IN BELGIË

12 MILJARD

EURO JAAROMZET

In beeld

Elk product heeft z'n eigen handelsketen. Bijna alle braadkippen bijvoorbeeld worden onder contract gekweekt; bij legkippen is dat een derde.

SOORTEN HANDELAARS

In een ver verleden focusten land- en tuinbouwers alleen op productie; rondtrekkende handelaars brachten hun opbrengst aan de man. Vandaag is de agrarische handelssector complexer. Gespecia-

liseerde tussenhandelaars realiseren nog altijd een deel van de afzet. Maar het merendeel van de landbouwproducten wordt via grote **afzetorganisaties** zoals veilingen en andere coöperaties verhandeld.

ELK PRODUCT IS UNIEK

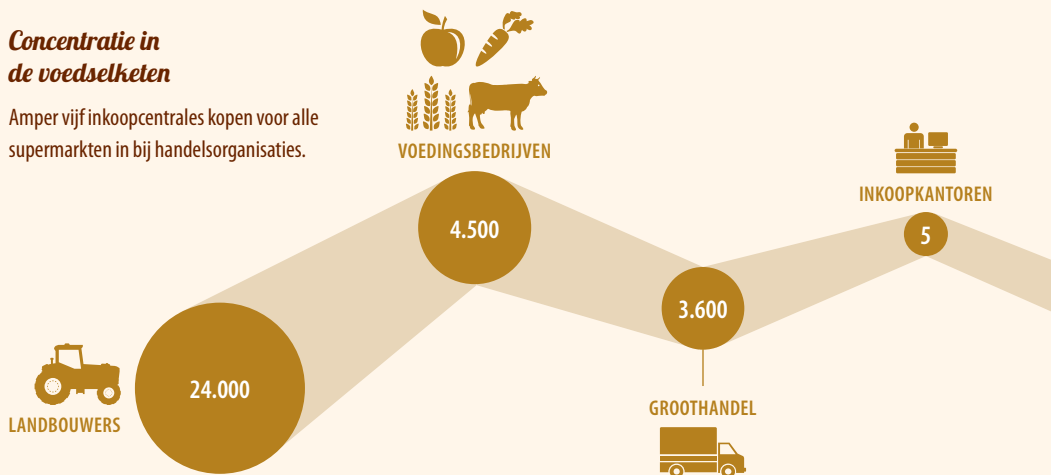
De handelsketen is voor elk product verschillend gestructureerd.

- Producten zoals **aardappelen, uien en graan** worden vaak door gespecialiseerde handelaars ingekocht. Telersverenigingen helpen individuele boeren onderhandelen.
- Van alle **groenten en fruit** gaat bijna 90% naar producentenorganisaties zoals de veilingen.
- Bijna alle melkveehouders leveren aan tien melkbedrijven uit de voedingsindustrie die de **melk** inzamelen en verhandelen. Een aantal melkerijen zijn coöperaties van landbouwers.

- Ongeveer de helft van de **vleesvarkens** in België wordt onder contract geproduceerd voor vleesverwerkende bedrijven uit de voedingsindustrie.
- Bijna alle **braadkippen** (90 procent) worden onder contract gekweekt. Bij legkippen is dat een derde.
- Onder verzamelende handel verstaan we ook **groothandelaars** die toonaangevende **internationale ondernemingen** beleveren, zoals de zogenaamde ABCD-bedrijven Archers-Daniels Midland, Bunge, Cargill en Louis Dreyfus Group.

Concentratie in de voedselketen

Amper vijf inkoopcentrales kopen voor alle supermarkten in bij handelsorganisaties.

DAGPRIJZEN VOOR GROENTEN

België telt vijf fruit- en groenteveilingen. Dat zijn **producentenorganisaties** waarin telers mee het beleid bepalen. Door de jaren zijn ze echter zo groot en complex geworden, dat de betrokkenheid van een deel van de producenten-leden beperkt blijft.

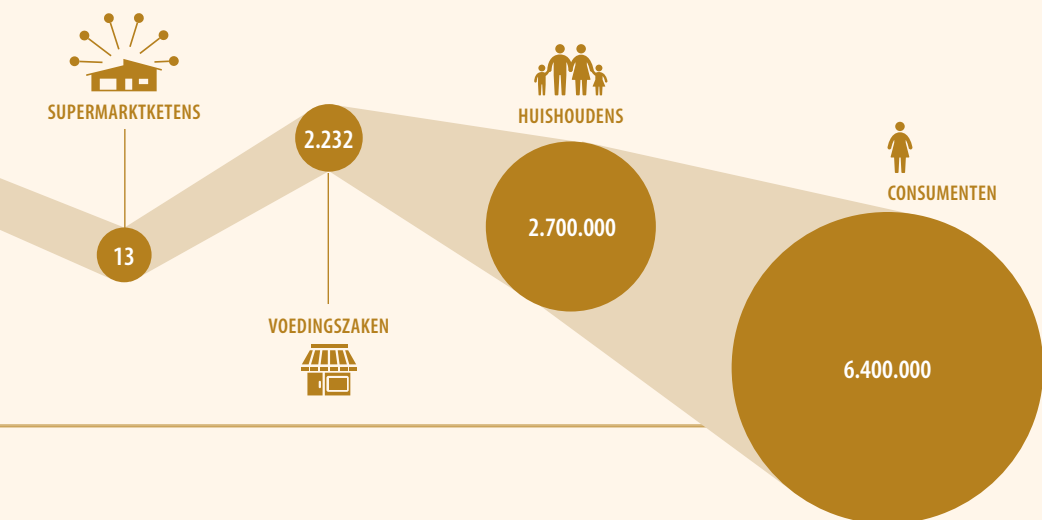
Wie veiling zegt, zegt **klokverkoop**. Dat is het traditionele systeem waarbij de veilingmeester per lot informatie over kwaliteit, richtprijs en hoeveelheid geeft. Daarna beginnen de lampjes van de klok te lopen van de hoogste naar de laagste dagprijs. Wil je een product, dan druk je af als het lampje brandt bij de prijs die je wil betalen. Druk je te snel, dan betaal je meer. Druk je later, dan is iemand je misschien voor.

De voorbije jaren verminderde het belang van de veilingklok. Inkopers bestellen bij de veiling ook vaak groenten tegen een vooraf

afgesproken prijs. Daarnaast sluiten voedingsbedrijven en supermarkten voor groenten en fruit rechtstreekse leveringscontracten af met land- en tuinbouwers.

EERSTE VERWERKING?

De grens tussen verhandelen en bewaren, of een eerste verwerking uitvoeren op een voedingsproduct is niet altijd duidelijk te trekken. Appelen bewaren doen zowel fruittelers zelf als de veiling, dus dat is deels landbouw en deels handel. Ook aardappelen bewaren zie je zowel bij gespecialiseerde handelaars als bij sommige landbouwers. Wortelen fijn snijden en verpakken voor de consument, gebeurt daarentegen door gespecialiseerde bedrijven en valt onder de voedingsindustrie die we in het volgende hoofdstuk bespreken. Onze cijfers en indeling van subsectoren zijn gebaseerd op het Landbouwrapport (Lara) van de Vlaamse overheid (zie ook overzicht p. 4-5).

In beeld

Op de veiling bepalen inkopers via de klokverkoop de dagprijs voor groenten en fruit.

Voedings- industrie

VAN EERSTE
TRANSFORMATIE TOT
KANT-EN-KLARE MAALTIJD

65.000

ARBEIDSPLAATSEN IN BELGIË

38 MILJARD

EURO OMZET

1 / GROENTEN EN FRUIT

Van veld tot diepvries

Het is geen toeval dat zich in West-Vlaanderen voedings-bedrijven ontwikkelden die het tot koploper in de Europese diepvriesgroentesector schopten. De eerste diepvries-ondernemingen vestigden zich **vlakbij vakbekwame akkerbouwers**. De bedrijven schreven hun verhaal in nauwe samenwerking met lokale boeren en kruidden het met een flinke dosis ondernemerszin en veel oog voor innovatie.

Teelttechniek en mechanisatie

De meeste diepvriesbedrijven begeleiden de boer bij het volledige teeltproces. Ze beslissen mee welk plant- of zaai-goed hij koopt en wanneer hij het best oogst. De teelt en de verwerking zijn **sterk geautomatiseerd**, met onder meer gesofisticeerde optische sorteermachines die plantresten tijdens het oogsten verwijderen.

Groente- en fruitverwerkende bedrijven (Vlaanderen)

78
BEDRIJVEN

3.778
ARBEIDSPLAATSEN

1.976 MILJOEN
EURO OMZET

In beeld

Verse radijsjes liggen
klaar voor verwerking.

Aardappelverwerkende bedrijven (Vlaanderen)

34

BEDRIJVEN

3.097

ARBEIDSPLAATSEN

1.222 MILJOEN

EURO OMZET

2 / AARDAPPELEN

Belgische frietjes voor Japan

Aangezogen door het succes van de diepvriesgroentesector ontplooidde zich in de jaren tachtig ook een sterke aardappelverwerkende sector. Het zwaartepunt van de aardappelverwerking bevindt zich in **West- en Oost-Vlaanderen**, en de bedrijven bevoorraden de hele wereld. Een van de voortrekkers in de sector is Agristo. Het bedrijf exporteert 99 procent, met onder meer Azië als sterke groeimarkt (zie ook p. 33).

Duurzame reststromen

De aardappelverwerkende bedrijven waarderen de kwaliteitsproducten die lokale akkerbouwers afleveren. Elke aangeleverde partij aardappelen testen ze wel op een lange lijst kenmerken, waaronder de **bakkleur**. (En ja, daarvoor bakken ze van elke partij enkele aardappelen in de frituurpan.) Slimme **sorteermachines** kunnen plekjes herkennen en verwijderen. De sector besteedt veel aandacht aan duurzaamheid. Restproducten gaan onder meer naar de papier- en veevoederproductie en eigen biogasinstallaties.

3 / VLEES

Europese export

De Vlaamse vleesverwerking is een belangrijke deelsector die 14% van de omzet van de Vlaamse voedingsindustrie genereert. De sector is sterk exportgericht en bestaat uit slachthuizen, uitsnijderijen, opslagplaatsen en verwerkende bedrijven.

Negen op de tien uitgevoerde vleesproducten blijft binnen de Europese Unie, meer dan 60 procent gaat naar onze **buurlanden**. We exporteren vooral varkensvlees en gevogelte. De voorbije jaren ontwikkelde China zich tot de afzetmarkt bij uitstek voor ingewanden, kop, poten en staart van het varken.

Slachthuizen en vleesverwerkende bedrijven (Vlaanderen)

539

BEDRIJVEN

10.145

ARBEIDSPLAATSEN

5.065 MILJOEN

EURO OMZET

Belgische boeren produceren om teelt-technische redenen weinig bak- en brouwgraan.

4 / GRAAN

Koekjes van eigen deeg

De graanverwerkende sector bestaat voor 80 procent uit ambachtelijke **bakkers**, maar ook een aantal maalderijen die bloem leveren aan andere verwerkers zoals industriële bakkerijen, de koekjes- en deegwarenindustrie.

Belgische boeren produceren om teelttechnische redenen weinig bak- en brouwgraan. Graanverwerkers voeren veel graan in, maar door de export van verwerkte graanproducten slaat onze **handelsbalans** voor graan ruim positief uit (+ 1,75 miljard euro).

Graanverwerkende bedrijven (Vlaanderen)

2.939
BEDRIJVEN

22.536
ARBEIDSPLAATSEN

6.773 MILJOEN
EURO OMZET

Zuivelbedrijven verkopen melk, boter en room, maar ook roomijs, functionele drinks, yoghurt, kazen en verschillende melkpoeders voor industriële bereidingen.

5 / ZUIVEL

Mmmelk voor elk

De melkverwerking omvat zuivelfabrieken, kaasmakerijen en de roomijsfabrikanten. Ongeveer 90% van de melkophalingen bij melkvee-houders gebeurt door **zes grote zuivelbedrijven** zoals Milcobel, Danone en FrieslandCampina. Zij verkopen klassieke zuivelproducten zoals melk, boter, room, maar ook eigen roomijs, functionele

drinks, yoghurt, kazen en verschillende melkpoeders voor de voedingsindustrie.

Voor verse melk wordt onze zelfvoorzieningsgraad geraamd op 145%, voor kaas is dat maar 38%. Onze belangrijkste handelspartners voor zuivel zijn de **buurlanden** Nederland, Frankrijk en Duitsland.

Zuivelverwerkende bedrijven (Vlaanderen)

235
BEDRIJVEN

4.604
ARBEIDSPLAATSEN

3.466 MILJOEN
EURO OMZET

6 / SUIKER, HOP, WIJN, ...

De Vlaamse voedingsindustrie brengt nog veel meer lekkers voort. Voor de productie van fruitsap (met vooral ingevoerde citrusvruchten) of chocolade is de inbreng van de Vlaamse land- en tuinbouw vrij beperkt. Maar onder meer de suikernijverheid blijft een belangrijke agro-economische subsector met een topbedrijf zoals **Tiense Suikerraffinaderij**.

Ook de hop-, cichorei- en koolzaadteelt zorgen voor flink wat economische bedrijvigheid. De voorbije jaren groeide ook de Vlaamse wijnbouw sterk en vind je in winkelrekken ook verschillende bekroonde **topwijnen** van eigen bodem.

Niet te vergeten

DE LAND- EN
TUINBOUW ZELF!

61.236

ARBEIDSPLAATSEN IN BELGIË

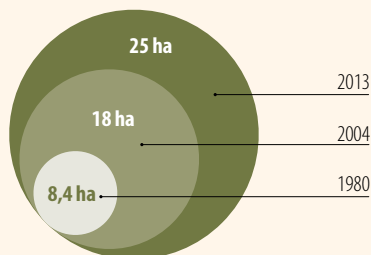
5,5 MILJARD

EURO OMZET

MINDER MAAR GROTER

Vlaanderen telt ongeveer **24.000 land- en tuinbouwbedrijven**. De voorbije tien jaar verminderde het aantal bedrijven met 30 procent. Dat komt overeen met een jaarlijkse daling van bijna 4 procent. Vooral kleine bedrijven verdwijnen. De overblijvers worden almaar groter en gespecialiseerder.

Het gemiddelde aantal hectare per bedrijf

GROENTEN, FRUIT EN DIEREN

88 procent van de Vlaamse landbouwbedrijven is **gespecialiseerd** in een van de drie sectoren akkerbouw, tuinbouw of veeteelt. De overige noemen we gemengde bedrijven. De mate van specialisatie varieert naargelang van het type activiteit. Een

veel voorkomende **combinatie** is akkerbouw, zoogkoeien en groenten in openlucht. Fruitteelt, sierteelt, glastuinbouw en het houden van mestkalveren, leghennen of varkens vind je vooral op gespecialiseerde bedrijven.

3 subsectoren

Akkerbouw

De productie van granen, aardappelen, nijverheidsgewassen (bv. suikerbieten, vlas, hop) en gras (weiland).

Tuinbouw

De productie van groenten, fruit, bomen, heesters, kamerplanten en bloemen.

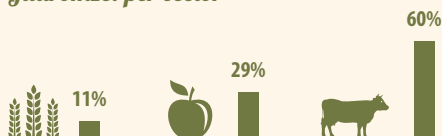

Veeteelt

De productie van vlees (van runderen, varkens, pluimvee of schapen), eieren en melk (van koeien, geiten, paarden en ezels).

Akkerbouw neemt in Vlaanderen het meest **oppervlakte** in en ook uitgedrukt in aantal bedrijven is akkerbouw de grootste subsector. Op het vlak van **productiewaarde** is veeteelt de grootste tak, gevolgd door tuinbouw.

Jaaromzet per sector

2% TEELT BLOGISCH

Vlaanderen telt 468 actieve bioboeren, die samen 1,2 procent van de Vlaamse landbouwoppervlakte bewerken en 537.931 dieren kweken. De meeste biobedrijven zijn **kleiner dan de gangbare** (niet-bio-)bedrijven. Bioboeren bewerken gemiddeld zestien hectare grond, terwijl gangbare bedrijven gemiddeld 25 hectare groot zijn.

HEEL GROOT ÉN HEEL KLEIN

Eigenlijk zegt het niet veel dat het gemiddelde bedrijf 25 hectare groot is. Ongeveer een derde van de boederijen heeft geen beroepsmatig karakter – in de zin dat ze minstens 25.000 euro jaarinkomsten genereren. Zonder die bedrijven komen we aan een **gemiddelde oppervlakte van 31 hectare**. Maar er zijn ook grote verschillen tussen de sectoren en tussen bedrijven onderling. Akkerbouw- en rundveebedrijven zijn gemiddeld bijna dubbel zo groot als pluimveebedrijven. En terwijl 95 procent van de bedrijven kleiner is dan 75 hectare, bewerken de vijf grootste bedrijven elk minstens 380 (!) hectare grond.

Hyperkorteketen: van veld tot bord

Een aantal land- en tuinbouwers kiest niet voor schaalvergroting en zet heel bewust in op directe verkoop aan de consument. Naast de hoefwinkel ontstond de voorbije jaren een nieuw soort korteketenboerderij. Intussen zijn in Vlaanderen een veertigtal initiatieven van community supported agriculture of **CSA-boederijen** actief. Dat zijn meestal biologische zelfoogst- en zelfplukboederijen waarbij consumenten lidgeld betalen en in ruil daarvoor een deel van de oogst en inspraak in het teeltplan en de prijszetting krijgen. Ook het aantal landbouwbedrijven dat samenwerkt met andere korteketeninitiatieven zoals voedselteams zit in de lift.

JOBS EN SEIZOENSARBEID

De landbouwsector creëert 61.230 arbeidsplaatsen. Dat cijfer omvat vooral zelfstandige boeren en boerinnen. Als we de inzet van seizoensarbeiders en tijdelijke werknemers naar voltijdse arbeidsplaatsen omrekenen, dan zijn in de sector **13.241 voltijdse medewerkers in loondienst** actief. Ten opzichte van 2008 nam de tewerkstelling met 11 procent af. Toch is de landbouwsector goed voor 42 procent van het aantal arbeidsplaatsen in het Vlaamse agrovoedingscluster.

Voor de sier

Een aparte subsector binnen de tuinbouw is de sierteelt: het kweken van bomen, bloemen en sierplanten. Zowat 1.600 grotendeels Vlaamse bedrijven genereren samen een omzet van maar liefst 556 miljoen euro. Meer dan de helft van de sierteeltproductie is voor export bestemd. De voorbije jaren steeg de **sierteeltoppervlakte in openlucht** een paar procent (+5% sinds 2006) en nam het areaal onder glas duidelijk af (-29%). Op een kleine oppervlakte (0,5% van het Belgisch areaal) realiseren de siertelers wel 8 procent van de productiewaarde van de Belgische land- en tuinbouw.

VERBREIDING

Niet alle boeren kiezen voor schaalvergroting. 20 tot 25 procent van de Vlaamse boeren kiest voor verbreding en combineert zijn productie met **andere activiteiten**. Een overzicht:

 sociale opvang/zorg-boerderij (405 bedrijven)

 bedrijfsrondleidingen (68 bedrijven)

 loonwerk (949 bedrijven)

 hoeveverwerking (457 bedrijven)

 hoevetoerisme (401 bedrijven)

 milieu- en natuurzorg (3.196 bedrijven)

 hoeveverkoop (2.133 bedrijven)

 energieproductie (895 bedrijven)

In beeld

Nieuwe technologie zoals smart farming met gps-gestuurde tractoren en sensoren die non-stop data verzamelen drijft land- en tuinbouwers extra richting schaalvergroting en specialisatie.

© Delvano

INNOVATIE EN INVESTERINGEN

Land- en tuinbouw is een kapitaalintensieve sector. De nood aan dure gronden, loodsen, stallen en machines jagen agrarische ondernemers richting zware leningen. **Nieuwe technologie** zoals smart farming met gps-gestuurde tractoren en sensoren die non-stop data verzamelen drijft land- en tuinbouwers extra richting schaalvergroting en specialisatie. In 2014 investeerden de Vlaamse boeren en tuinders 543 miljoen euro. Het aantal dossiers loopt terug, maar de investeringskosten per dossier nemen toe.

Meer weten over de Vlaamse land- en tuinbouw?

- Herlees het Veldverkenners-boekje 'Wie zijn onze boeren' op www.veldverkenners.be > boekje
- Of verdiep je in het uitgebreide Landbouwrapport 2016 op lv.vlaanderen.be/lara

Ruggensteun voor de boer

EEN STEVIGE
OMKADERING

1.700

ARBEIDSPLAATSEN IN BELGIË

GEEN CIJFERS BESCHIKBAAR
VOOR JAAROMZET

In beeld

TOPONDERZOEK

Vlaamse land- en tuinbouwers kunnen bij een breed netwerk van onderzoekers, voorlichters en adviseurs terecht. Alleen al het **Instituut voor Landbouw-, Visserij-, en Voedingsonderzoek** (ILVO) telt 600 medewerkers. Zij voeren binnen de Vlaamse overheid theoretisch en praktijk-onderzoek uit in domeinen zoals plantenveredeling, bodembescherming, stallenbouw, bewaar-technieken, precisielandbouw en klimaat. Het ILVO zet in op multidisciplinair onderzoek met academische en industriële partners. De instelling werkt nauw samen met het platform Flanders' FOOD, UGent, KULeuven, HoGent, en met dertien **proef-, onderzoeks- en voorlichtingscentra voor specifieke teelten**.

Meer lezen?

Ontdek meer over landbouwonderzoek in het vorige Veldverkenners-boekje 'Landbouw en wetenschap: een vruchtbare kruisbestuiging.'

Heel wat 'erfbetreders' moeten de boer begeleiding bieden bij en warm maken voor het gebruik van landbouwmachines, veevoeders enzovoort.

PRAKTIJKADVIES

Heel wat agrarische toeleveranciers (zie p. 8-11) sturen vertegenwoordigers of '**commerciële erfbetreders**' naar de boerderij. Zij moeten de boer begeleiding bieden bij en warm maken voor het gebruik van hun landbouwmachines, veevoeders, software enzovoort. Als aanvulling bij het advies van die commerciële erfbetreders kun je als landbouwer ook aankloppen bij een aantal onafhankelijke **adviesbureaus** zoals SBB en DLV. Doordat landbouw een zeer kapitaalintensieve sector is, zetten verschillende banken – zoals Landbouwkrediet, KBC en ING – ook gespecialiseerde landbouw-adviseurs in.

BELEID IN GOEDE BANEN

Om de toepassing van de vaak complexe landbouwregelgeving vlot te laten verlopen, zet de overheid flink wat personeel in. Denk aan dossierbeheerders, beleidsmedewerkers, adviseurs en controleurs op het vlak van landbouwwetgeving maar ook van voedselveiligheid, milieu en ruimtelijke ordening. Het **departement Landbouw en Visserij** bestaat uit een 600-tal Vlaamse ambtenaren. Ook andere Vlaamse, provinciale en federale overheidsorganisaties hebben afdelingen die zich specifiek naar landbouw richten, zoals de **Vlaamse Landmaatschappij** en haar Mestbank-afdeling, de **Vlaamse Milieumaatschappij** en het **Voedselagentschap**.

VAKVERENIGINGEN, VZW'S EN PROJECTEN

De meeste boeren en tuinders zijn lid van een van de drie grote belangenverenigingen **Boerenbond**, het **Algemeen Boerensyndicaat** en het **Vlaams Agrarisch Centrum**. Vooral Boerenbond beschikt over een ruim netwerk van consultants en adviseurs.

In samenwerking met de sectorverenigingen zijn in de sector ook tientallen kleine vzw's en organisaties actief die boeren informeren, bijstaan en adviseren over specifieke thema's. Denk aan: **Bioforum** (belangenvereniging voor bioboeren), het Vlaams centrum voor agro- en visserijmarketing (**VLAM**), **Boeren op een Kruispunt** (voor boeren met psychische

of economische problemen), **Preventagri** (dat rond veiligheid en welzijn sensibiliseert), de vzw **Plattelandsklassen**, het **Steunpunt Groene Zorg**, het Vlaams infocentrum voor land- en tuinbouw (**VILT**), vzw **Biogas-E**, het **Steunpunt Korte Keten**, ...

LEVENSLANG LEREN

Hoewel het aantal landbouwers daalt, stijgt het aantal studenten in het landbouwonderwijs. Ten opzichte van tien jaar geleden steeg het aantal leerlingen in het secundair landbouwonderwijs met 30 procent. In Vlaanderen bieden een **twintigtal instellingen secundair of hoger landbouwonderwijs** aan. Daarnaast erkent de Vlaamse overheid **43 centra voor naschoolse vorming**.

Een onderzoeker voert
kleurmetingen uit op azalea's.

*Retail en
voedingsdiensten*

DE RUIMERE KETEN

Ook heel wat sectoren die we niet tot het agro-businesscomplex (zie figuur p. 4-5) rekenen, baseren hun activiteit voor een deel op lokale voedingsproducten. De belangrijkste zijn de supermarkten en de horeca, die nauw met de agrovoedingsketen samenwerken.

RETAIL: DE MACHT VAN HET GETAL

Groot en klein

Onder de noemer retail of detailhandel verstaan we alle ondernemingen die fysieke goederen voor persoonlijk gebruik leveren aan de consument.

Binnen de voedingsretail onderscheiden we:

- 1 // niet-gespecialiseerde retailers, zoals **supermarkten** en buurtwinkels
- 2 // **speciaalzaken** zoals groentewinkels en slagers
- 3 // **marktkramers**.

Voedselbudget

De Belgische retailmarkt voor voeding bestaat uit veel kleine en een paar heel **grote spelers**. Het marktaandeel van speciaalzaken kromp de voorbije jaren tot 5 procent. Aan de andere kant tekenen de drie groepen Colruyt, Delhaize en Carrefour samen voor een marktaandeel van liefst 70 procent. Voedsel is voor hen een belangrijk product: de consument besteedt **12 procent** van zijn of haar uitgaven in de supermarkt aan **voeding**.

400.000

ARBEIDSPLAATSEN IN BELGIË

25 MILJARD

EURO JAAROMZET

Marktmacht

De grote supermarkten beschikken door het reusachtige volume voedsel dat ze aan de man brengen over veel macht binnen de keten. Dat betekent ook dat supermarkten een **cruciale schakel** zijn om bepaalde wensen van de consument naar productiemethoden te vertalen. Met een aantal lastenboeken en projecten rond thema's zoals biggencastratie en seizoensgroenten nemen grote retailers die rol deels op. Maar de prijsdruk in hun sector is zo groot dat er nog veel kansen onbenut blijven.

Weetje

Colruyt, Lidl en Carrefour werken nauw samen met lokale producenten van groenten en fruit en tonen dat ook meer en meer in hun marketing.

© Vlam

160.000
ARBEIDSPLAATSEN IN BELGIË

14 MILJARD
EURO JAAROMZET

HORECA

Smakelijk eten

In het bourgondische België blijft de horeca een grote economische sector. Cafés en vakantiewoningen brengen nauwelijks land- of tuinbouwproducten aan de man. Maar zowat **66 procent** van de horecasector bestaat uit **voedingsdiensten** zoals restaurants, hotels, catering, bedrijfskeukens en afhaalmaaltijden.

Ketenoverleg

Sinds 2009 vindt op geregelde tijdstippen het Belgisch Ketenoverleg plaats: een gestructureerde dialoog tussen de verschillende schakels van de agrovoedingsketen. Het overlegforum werd opgericht na de zuivelcrisis van 2009. Binnen het forum werkten alle betrokkenen onder meer een code voor goede handelspraktijken uit. Ook voor andere problemen in de keten zoeken de betrokken partijen door samenwerking en dialoog naar oplossingen.

Fastfood in de lift

Van de arbeidsplaatsen in de voedingsdiensten wordt ongeveer een derde door zelfstandige medewerkers – vaak zaakvoerders – ingevuld. Gemiddeld zijn voor elke zelfstandige ook twee medewerkers in loondienst aan de slag. De grootste subsector binnen de horeca zijn de **restaurants**, waarbij vooral quickservice zaken in de lift zitten.

In beeld

Dochteronderneming Ysco is gespecialiseerd in de productie van ijs onder huismerk voor de grootste Europese supermarktketens.

In beeld

4 TOPPERS IN AGROFOOD

1 / MILCOBEL

'De grootste kleine speler binnen de Europese zuivelsector'

- De coöperatieve zuivelgroep Milcobel is Belgisch marktleider met een ruim aanbod aan melkpoeders, consumptiemelk, functionele drinks, boter, room, roomijs, consumentenskaas (zoals de bekende Bruggekazen) en industriële kaas.
- De producten van Milcobel worden vooral afgezet in de Benelux en de EU, maar vinden ook hun weg naar wereldwijde klanten.
- Het coöperatieve aandeelhouderschap is voor Milcobel een troef: het bedrijf volgt de ontwikkeling van melkveebedrijven nauw op en garandeert hen afzet zekerheid.
- Milcobel is marktleider in Europa voor alle roomijsvarianten bij de huismerken van supermarkten. Met mozzarellaproductie speelt het bedrijf in op de wereldwijd groeiende pizzaconsumptie.
- Hoogkwalitatieve melkpoeders worden gebruikt als ingrediënt van vele voedingsmiddelen.
- Van de 2.930 aangesloten melkleveraars / aandeelhouders komen er 2.750 uit Vlaanderen. Het bedrijf is goed voor een omzet van 945 miljoen euro en een tewerkstelling van 2.000 medewerkers.

Food Pilot-medewerkster Katleen Coudijzer aan de Dry-On-Water®, een innovatieve machine die grondstoffen droogt met behoud van hun voedingswaarde.

© Lara2016

2 / FOOD PILOT

'Radicale product- en procesoptimalisatie voor voedingsbedrijven'

- De Food Pilot is een initiatief van het ILVO en het platform Flanders' FOOD. Bedrijven kunnen er nieuwe concepten of producten ontwikkelen via testen op semi-industriële schaal, in combinatie met voedingsanalyses en wetenschappelijk advies.
- Het team van de Food Pilot is getraind in out-of-the-box denken en beschikt over een indrukwekkend toestellenpark: van vacuümachines over zogenaamde mengwolven en fruitpersen tot vriesdrogers.
- In de Food Pilot werd onder meer een kaas ontwikkeld die een award won voor 's werelds beste Goudse kaas, een patébonbon en yoghurt op basis van paarden- en geitenmelk.
- De meeste bedrijven komen naar de Food Pilot om bestaande producten te verbeteren, met nieuwe ingrediënten te experimenteren, een proces te testen, op te schalen of te verduurzamen.

Gedelegeerd bestuurder Jos Claeys toont het rijke gamma aan producten van Westvlees, onderdeel van de Belgian Pork Group.

3 / BELGIAN PORK GROUP

‘Voor ieder stukje vlees vinden we de gepaste afzetmarkt’

- De Belgian Pork Group staat voor varkensvlees van a tot z. Het bedrijf beperkt zich niet tot het slachten en versnijden, invriezen en verpakken van vlees, maar het bereidt ook panklare varkensvleesgerechten.
- De groep palmt zowat een derde van de Belgische markt in, verwerkt vlees van zo’n 600 varkensbedrijven en biedt tewerkstelling aan 1.800 werknemers.
- In het Belgische barbecueseizoen ziet het aanbod er anders uit dan in de winter. Het bedrijf speelt ook in op de recentste trend van ‘pulled pork’.
- De helft van het varkensvlees blijft in het binnenland, de andere helft gaat naar Europese landen en Azië. De klanten komen voornamelijk uit de groothandel en aankoopcentrales maar ook uit de kleinhandel, horeca en catering. Elke retailer heeft een eigen lastenboek, wat kwaliteitsproducten op maat garandeert.
- Ieder stukje van het varken gaat naar een gepaste markt. Chinezen eten heel graag het zogenaamde vijfde kwartier van het varken (ingewanden, kop, poten, oren en staart).

4 / AGRISTO

‘Continu nieuwe recepten op maat van de klant’

- Agristo is een familiebedrijf dat al dertig jaar gespecialiseerd is in de verwerking van een op-en-top Belgisch product: de aardappel.
- Agristo produceert op vraag van de klanten, elk met hun eigen receptuur en verpakking, zodat supermarkten het product als hun huismerk op de markt kunnen brengen.
- Het productieproces verduurzamen, is een permanent aandachtspunt. Restproducten gaan nu naar de papier- en veevoederproductie en naar eigen biogasinstallaties.
- Het bedrijf stelt 550 tot 600 medewerkers tewerk, verdeeld over zijn hoofdzetel in Harelbeke en vestigingen in Nazareth, Wielsbeke en Tilburg. Jaarlijks verwerkt het aardappelen tot 400.000 ton afgewerkt product: frieten, kroketten, puree, rösti, gratins en veel meer.
- De aardappelen komen van Belgische, Nederlandse en Franse producenten uit een ruime straal van 100 kilometer rond de productiesite. Amper 2 procent van de afzet gaat naar de Benelux, de rest naar 115 landen wereldwijd.

Colofon

Uitgever: Vlaams infocentrum land- en tuinbouw (VILT vzw) | **Redactie-adres:** VILT vzw, Koning Albert II-laan 35 bus 57, 1030 Brussel, 02 552 81 92, redactie@veldverkenners.be, www.veldverkenners.be | **Fotografie edito:** Philip Vanoutrive | **Realisatie:** Jansen & Janssen, www.jaja.be | **Verantwoordelijke Uitgever:** VILT vzw, Josse De Baerdemaeker, Koning Albert II-laan 35 bus 57, 1030 Brussel | © Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden vernenigvuldigd zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

Bronnen

Dit boekje is grotendeels gebaseerd op het Landbouwrapport (Lara) 2016 'Voedsel om over na te denken' van het departement Landbouw en Visserij.

Andere bronnen waren

- lv.vlaanderen.be
(Departement Landbouw & Visserij > publicaties)
- VILT.be (Vlaams infocentrum voor land- en tuinbouw)
- Guidea.be (Kenniscentrum voor Toerisme en horeca)
- Comeos.be
(Federatie van Belgische handel en diensten)
- Gondola.be (Nieuws over retail)
- Allezakenopeenrijtje.be (Forum voor bedrijven en sectoren)
- Phytofar.be (Federatie van producten van gewasbeschermingsmiddelen)
- Lava.be (Koepel van groente- en fruitveilingen)
- Flandersfood.com (platform voor een competitieve, innovatieve en duurzame agrovoedingsindustrie)
- Boerenbond.be
(Belangenvereniging land- en tuinbouw)
- Ilvo.vlaanderen.be (Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek)
- agrolink-vlaanderen.be (samenwerkingsplatform van onderzoeks- en voorlichtingsinstellingen)
- statbel.fgov.be (FOD Economie, directie Statistiek)

RECHT VOOR DE RAAP

Steeds meer gezinnen willen, naargelang het seizoen, lekker vers en natuurlijk voedsel op tafel zetten. Groenten, fruit, honing, zuivel, vlees, bier, brood,... in alle hoeken van Vlaanderen zorgen bezielde producenten voor gezonde producten van de hoogste kwaliteit. Daarbij geldt: hoe korter de keten, hoe eerlijker de prijs.

Da's pas recht voor de raap. En daar ijvert Voedselteams nu al 20 jaar lang voor. Samen zetten wij - producenten, gebruikers en vrijwilligers - ons in voor voeding die duurzamer, evenwichtiger en eerlijker is. Waar onze kinderen én de aarde beter van worden, jawel, maar ook eenieder die graag lekker eet.

Zin om meer te weten of om een handje toe te steken?

Surf dan naar www.voedselteams.be